

Смирнов М.І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Чинним кримінальним і кримінальним процесуальним законодавством передбачено систему норм, спрямованих на об'єктивне й гуманне вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням інтересів осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння, страждаючи на психічні хвороби або маючи інші психічні розлади, що зумовлюють потребу в застосуванні примусових заходів медичного характеру чи примусового лікування.

Глава 39 КПК передбачає особливий порядок кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Особливості досудового розслідування та судового розгляду щодо застосування цих заходів визначаються загальними правилами КПК і главою 39 (ст.ст. 503-516 КПК). Зокрема, ст. 505 КПК передбачає обставини, які необхідно встановити під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Ці обставини мають певну специфіку, про що свідчить юридичний зміст окремих структурних елементів предмета доказування, передбачених ст.ст. 91 та 505 КПК. Порівняння змісту зазначених статей, дозволяє дійти висновку, що ст. 505 КПК містить перелік специфічних обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Так, наприклад, якщо суспільно небезпечне діяння вчинено неосудною особою, то не встановлюються

винуватість особи, форма, мотив та інші ознаки суб'єктивної сторони, обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, обтяжують чи пом'якшують покарання.

На відміну від обставин, перелічених у ст. 91 КПК, у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру повинні бути всебічно, повно і об'єктивно встановлені такі обставини, як: вчинення цього суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення цією особою; наявність у цієї особи розладу психічної діяльності в минулому, ступінь і характер розладу психічної діяльності чи психічної хвороби на час вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення чи на час досудового розслідування; поведінка особи до вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення і після нього; небезпечність особи внаслідок її психічного стану для самої себе та інших осіб, а також можливість спричинення іншої істотної шкоди такою особою; характер і розмір шкоди, завданої суспільно небезпечним діянням або кримінальним правопорушенням.

Необхідність доказування зазначених обставин виникає з моменту встановлення під час досудового розслідування підстав для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру і слідчим або прокурором буде прийнята постанова про зміну порядку досудового розслідування.

У кримінальному провадженні щодо особи, в якій психічний розлад настав після вчинення злочину, доказуванню підлягають всі обставини, передбачені ст. 91 КПК, зокрема, форма вини, мотиви злочину, обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання та інші.

Примусові заходи медичного характеру мають застосовуватися лише за наявності обґрунтованого висновку психіатричної експертизи про те, що особа страждає на психічну хворобу чи має інший психічний розлад, які зумовлюють її неосудність або обмежену осудність і викликають потребу в застосуванні щодо неї таких заходів.

Предмет психіатричної експертизи визначається колом тих питань, які стосуються визначення психічного стану особи в момент і після вчинення суспільно небезпечного діяння.

Судовий розгляд здійснюється одноособово суддею в судовому засіданні за участю прокурора, законного представника, захисника згідно із загальними правилами КПК. Участь особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру, не є обов'язковою і може мати місце, якщо цьому не перешкоджає характер розладу психічної діяльності чи її психічного захворювання. Суд зобов'язаний дослідити всі наявні у кримінальному провадженні докази, а також докази, що надані сторонами в судовому засіданні, оцінивши їх з точки зору належності, допустимості, достатності. Такими діями суд формує доказову базу для прийняття одного із рішень передбачених ст. 513 КПК. Суд як суб'єкт доказування у судовому розгляді має перевірити докази, що встановлюють або спростовують вчинення особою суспільно небезпечного діяння, заслухати висновок експертизи про психічний стан особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру, перевірити інші обставини, які мають істотне значення для вирішення питання про можливість і необхідність застосування примусових заходів медичного характеру. Суд має повноваження не лише щодо перевірки та оцінки доказів, а й із збирання доказів шляхом проведення судових дій. Під час судового розгляду допитуються потерпілі, свідки, перевіряються докази, що доводять або спростовують вчинення особою суспільно небезпечного діяння, а також інші обставини, які мають істотне значення для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру. У необхідних випадках у судове засідання викликається експерт. Після з'ясування всіх обставин, що мають істотне значення для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру, головуючий пропонує сторонам кримінального провадження поставити питання експертові (ст. 356 КПК).